

Politika kao ozbiljenje čovječnosti. Jaspersova kritika političkih promašaja

RICHARD WISSER*

Sažetak

Autor naglašava nužnost spajanja mišljenja i djelovanja kako bi se izbjegle opasnosti kobnih apstrakcija puke filozofije i puke politike. Samo konstelacija napetosti između filozofije i politike može biti plodotvorna, kako za politiku tako i za filozofiju. Jaspersovi politički spisi prema mišljenju autora nisu privjesak filozofije, nego njezin sastavni dio. Filozofija je, naime, sama politička, jer ona živi i djeluje jedino u slobodi. Ipak Jaspers ne brani Platonovu tezu o filozofima vladarima, nego se priklanja Kantovu zahtjevu za pravom filozofa da govori u javnosti. Čovjek kao čovjek je ne samo političko nego istodobno i filozofsko biće, a o susretu filozofije i politike ovisi njegova sloboda. To ni u kojem slučaju ne znači da treba predvidjeti različitost zadataka s kojima se suočavaju filozof i političar.

Nisu jedino stanovite sklonosti zbog kojih su se u povijesnom tijeku stalno iznova filozofi osjećali ponukanim da stupe u primjeren odnos s politikom. Bilo da je u pojedinome slučaju prevladalo deskriptivno ili normativno zanimanje, privlačio analitički ili sintetički aspekt, ubrzavala klasifikacijska ili ideologijska tendencija, uvijek je u velikih filozofa pri sučeljavanju s politikom i "dužnost" u igri: dužnost da se izrazi istina koja se u političkom mišljenju mora teorijski pojmiti, te dužnost da se praktičnome političkom ponašanju bude konkretno i neskrraćeno primjeren.

Nužnost ispravnog shvaćanja "političke filozofije"

Za "političko mišljenje" to znači da uobičajena opreka između teorije i prakse, *vita contemplativa* i *vita activa*, razmišljanja i djela, ne prisiljava nužno na frontalnu poziciju, u kojoj političko mišljenje i političko djelovanje jednostrano zauzimaju položaj. Filozofsko mišljenje, postavši svjesno sebe, nadilazi, štoviše upravo kao "filozofija politike", raspravu između teorije i prakse, shvaćajući je kao nezaobilaznu napetost. U tome je smislu filozofsko mišljenje jedino kod sebe kad je posve kod stvari, bilo da se radi o teorijskom osvjetljenju biti političkoga ili o dostatnome utemeljenju respektiranja moguće samosvojnosti političke prakse. Filozofsko mišljenje, svjesno svoje jedinstvene posebnosti, ne teži za tim da zauzme mjesto

*Richard Wisser, profesor filozofije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mainzu.

političkoga, da ga nadomjesti, već nastoji teorijsko političko mišljenje, ali i praktično političko djelovanje, dovesti njima samima. Onoliko koliko je političkom mišljenju, kao takvome, stalo do cjeline, ono ne može ostati samo kod sebe, niti smije išta ispustiti. Štoviše, iskušava se jedino onda kao slobodno i neovisno kad se usmjerava na cjelinu, ne iz sklonosti, već u neku ruku iz dužnosti.

Mnogom promatraču možda će izgledati kao da se upravo u tom pogledu odnos filozofa prema politici prije može usporediti s razočaranom ljubavi, nego s plodnom vezom. Valja samo podsjetiti na, za život opasna, iskustva što ih je Platon morao doživjeti s tiraninom Dionizijem; na Aristotela, čiji se utjecaj na Aleksandra Velikoga ne smije precijeniti,¹ ili na Seneku, koji je na Nerona uspio samo privremeno utjecati u povoljnom smislu. Ali upravo zato što su filozofi iznova, kao što je rečeno, ne samo skloni, već to smatraju i svojom dužnošću, zbog cjeline usmjeravati se na cjelinu, dolaze u sukob sa situacijski uvjetovanim teorijskim političkim predodžbama i praksom političara orijentiranim na uspjeh. Moć, kao izraz političkoga, ukrašava se, doduše, rado istinom i odaje joj drage volje poštovanje sve dok istina kao sredstvo moći i kao, u neku ruku, "služiv" duh, ne dovodi u pitanje primat politike. Dogodi li se to, zajedništvo napetosti lako se tada izrada u suprotnost sukoba.

Ali, upravo nas je prošlost poučila da je krajnje opasno kad plodna napetost između filozofije i politike ne uspije. Napetost, čiji se najtanji živic sastoji u tome da se u njoj ne radi, kao, npr., u filozofiji prirode ili u filozofiji religije, o naglašenom odnosu čovjeka prema prirodi ili čovjeka prema Bogu, već o bitnom jedinstvu samoga čovjeka, o konkretnom čovjeku kao biću što misleći djeluje i djelujući misli. Dok ne uspije taj odnos, koji će čovjek kao čovjek urediti kako valja i razriješiti; dok se ne postigne da se čovjeka, što se u konkretnoj sredini napetosti pojavljuje njim samim, dovede do iskustva i uvida kao velikog cilja pravo shvaćene "političke filozofije" - sredina koja nema nikakve veze s mnogopjevanom "zlatnom sredinom" niti s mnogooplakivanim "trulim kompromisom", već je uzajamno posredovanje specifično ljudske sredine, naime misleći i djelujući stvarati svoje biće; dok se, dakle, to ne učini, čovjek će zaostajati u neku ruku kao čovjek za sobom. Ako se čak ne ispuni ni zadaća da se polovi mišljenja i djelovanja spoje u živi djelokrug, lako se razbije u ekstremne pozicije ono što čini cjelovitoga čovjeka i nastaju reakcijski shematizmi koji mogu dovesti do kobnih apstrakcija: do puke filozofije i puke politike. Konačno (a nije nužno ovdje u pojedinostima opisivati postaje toga procesa), filozofi se i političari slažu samo još u uzajamnom odbijanju da filozofija i politika svagda, kako se misli, zbog svoje samostalnosti nemaju ničega zajedničkoga.

Ovo povlačenje na apstraktne pozicije - što ga jedna strana slavi kao "čistu teoriju", a druga kao "totalnu praksu"; što ga jedna strana cijeni kao, bljedoćom misli nesputanu odriješitost, a druga veliča kao, od "prljavih ruku" (Sartre), preostalu slobodnu čistu misao - u prošlosti je puno pridonijelo tome da je mišljenje konačno i definitivno glede djelovanja napustilo duh i da se djelovanje glede mišljenja odreklo svoga provođenja.

¹Usp. Rudolf Stanka, *Die politische Philosophie des Altertums*, Beč, 1951.: "Politiku Aleksandar nije naučio od Aristotela niti Aristotel od Aleksandra", 186.

Ako zbog apstraktnih ponašanja, koja zbog naglašavanja osobitosti svojeglavo nisu respektirala ono bitno za konkretnog čovjeka, u prošlosti svijet nije propao, nije sigurno hoće li tako biti i u budućnosti. Jer, Napoleonova izreka "politika je sudbina" nije više, kao tada, oholost, s obzirom na mogućnosti tehnike oružja koje se mogu, zahvaljujući tehničkom dobu, širom svijeta koristiti i prakticirati. Omogućena demonstracija te izreke pretvara akademsku raspravu o njoj u brbljanje.

Budući da je, međutim, pozorna analiza političkih prilika u onim zemljama koje zbog stanja napetosti u svijetu mogu postati žarištima eksplozija, važnija nego ikad, "politička filozofija" mora i takve probleme shvaćati ozbiljno, koji, osim što izgledaju mnogima kao specifični, ipak u sebi skrivaju dovoljno eksplozivna da mogu izazvati velike i najveće posljedice. Njima upravo pripada i ono što je Karl Jaspers obrađivao u svojim političkim spisima, i to ne samo pitanje atomske bombe već i "njemačko pitanje", pitanje prioriteta slobode i ponovnoga ujedinjenja.² "Politička filozofija" ne postavlja se samo povijesno, ona također pokušava *hic et nunc* biti odgovorna, jer osjeća odgovornost za povijest što se događa i ne osjeća se nadležnom jedino za dogođenu povijest. Politička se filozofija ne apsorpira također u politologiju ili političkoj znanosti, nego polazi od nje; ona ne smjera na nadomještanje politike, već na plodnu korelaciju. Ona ima primjesu utopije, ali je kritična prema iluziji i ideologiji. Ona je svjesna svoje obveze prema istini, ne promatrajući je kao obvezatnu vježbu. Ona ne uzima samo ispravno u obzir, već ističe i važno. Ona ostaje prvotnom a da se ne etablira. Ona ne konstatira jedino, već i potiče.

Povezati politiku s postojanjem

U one koji takvo konkretno postavljanje ciljeva "političke filozofije" ozbiljno shvaćaju na način, koji mnogoga, kome je obvezatnost prirasla srcu, može zaprepatiti, ubraja se Karl Jaspers. Mnogome koji ima pregled nad opsežnim djelom ovoga filozofa, čini se možda čudnovatim, pa i upitnim, da se među psihijatrijskim, psihološkim i filozofskim radovima - i pored pokušaja da se naša svijest o sadašnjosti ojača analizom spisa "*Die geistige Situation der Zeit*" (1931.) i polaganjem računa o "*Vom Ursprung und Ziel der Geschichte*" (1949.) - nalaze očitovanja javne odgovornosti filozofije, kao u pogledu "*Die Schuldfrage*" (1946.) i "*Die Atombombe und die Zukunft des Menschen - Politisches Bewußtsein in unserer Zeit*" (1958., 4. izdanje 1960.) te refleksije "*Über Aufgaben der deutschen Politik*", osvjetljavanje tzv. njemačkog problema, problema "*Freiheit und Wiedervereinigung*" ("slobode i ponovnoga ujedinjenja") (1960.). Na raspravljanje "*Lebensfragen der deutschen Politik*" (1963.) slijede "nadom i brigom" nadahnuti "*Schriften zur deutschen Politik 1945.-1965.*" (1965.), zatim razmišljanje o mogućim i nemogućim putovima njemačke politike pod agresivnim naslovom "*Wohin treibt die Bundesrepublik?*" (1966.) i na kraju

²Usp. Richard Wisser, "Vom Vorrang der Freiheit. Karl Jaspers' Stellung zum Problem von Freiheit und Wiedervereinigung", u: *Verantwortung im Wandel der Zeit*, Mainz, 1967.; Klaus Piper: "Glavna je misao... da su sloboda i pravna država naši jedini supstancijalni zahtjevi za Nijemce u sovjetskoj zoni", u: *Karl Jaspers. Werk und Wirkung*, uredio Klaus Piper, München, 1963., 13.

u svome "Antwortu" (1967.) prati Jaspers u mnogome smislu sadržajna kritička očitovanja spram toga spisa, stanovite procese u načinu mišljenja svojih kritičara.

"Pogleda li neki neprijazni promatrač ukupnost mojih spisa, mogao bi prezirno reći: svznalica. Pogleda li ih filozofski ispunjen čovjek, prepoznat će prirodu stvari: naime, nužnost da se u filozofiranju mora postati univerzalan".³ Kritičko prosvjetljivanje politike, filozofsko osvjetljivanje političkoga mišljenja i političkoga djelovanja za Jaspersa je konzekvencija iz temeljnoga uvida njegove filozofije da čovjek tek realiziranjem političke slobode postaje onakvim čovjekom kakav je prema mogućnosti. U tom smislu zahvaća ono što je Jaspers rano nazvao "egzistencijalna filozofija", opet prastari zadatak filozofije: "zbilju sagledati u prvotnosti i načinom kako misleći postupam sa sobom samim - u unutarnjem djelovanju - zahvatiti... Nismo samo tu, već je naš tubitak nama povjeren kao mjesto i kao tijelo ozbiljenja naše prvotnosti".⁴ Ako vrijedi rečenica "samo nas politička sloboda može učiniti cjelovitim čovjekom", tada filozofiji ne preostaje ništa drugo nego da ispita zahtijeva li politička zbilja i politička teorija to "postajanje čovjeka u politici" ili mu, pak, svjesno ili nesvjesno otežava put.⁵ Jaspersu dakle "politička filozofija" nije privjesak filozofije, kojega se, nažalost, ne može osloboditi ili na kojega se smije ne obazirati; ona se, štoviše, bavi razboritim raspravljanjem ljudskoga temeljnog čimbenika, naime, da čovjek upravo u ophođenju s politikom - u teoriji i praksi - može percipirati umijeće svoga najvlastitijeg samobitka i u ophođenju s mogućnostima drugoga čovjeka sama čovjeka. "Zato je politika najveća stvar za tubitak međusobno u svijetu".⁶

"Političko ophođenje" u mišljenju i djelovanju radi postizanja određenih ciljeva, suprotstavlja ljude ili ih spaja (međusobno povezuje). Čini se da je u njemu prisila, već prema tome je li onaj drugi protivnik ili partner, da njegove učinke paralizira ili da ga, kako se to kaže, podrži ili obrani. Posljedica toga može biti da upravo time politički medij postane "neistinit". Tko tome pridonosi, odriče se upravo onoga što bi ga ispravno shvaćena "politička filozofija", kao utjelovljenje ljudske mogućnosti - nešto drukčije nego politička ideologija ili politizirana filozofija - mogla poučiti, naime da bitkovno ozbiljenje i samoozbiljenje čovjeka ovisi o tome laća li se on u tome "mediju neistine", u tome "sutonu između bitka i privida", dosljedno i nepopustljivo zadatka mogućega postojanje u tubitku, polazi li u osvajanje moći kao moći ili, pak, radi istine, također na razini borbenih tubitkovnih interesa, ide "putem pravoga ozbiljenja čovječnosti". Upravo u riziku "povezivanja politike s egzistencijom" doživljava se čovjek kao onaj koji jest, istodobno u onome ka čemu se on, u svome političkom ophođenju

³Jaspers, *Philosophische Autobiographie*, u: *Karl Jaspers. Philosophen des 20. Jahrhunderts*, uredio Paul Arthur Schilpp, Stuttgart, 1957., 74; dalje citirano kao *Jaspers* (Schilpp).

⁴Jaspers, *Existenzphilosophie*, Berlin i Leipzig, 1938., I. Prva je rečenica u Jaspersa kurzivna.

⁵Jaspers, *Kleine Schule des philosophischen Denkens*, München, 1965., 77, 73-84; dalje citirano kao *Kleine Schule*.

⁶Jasper, *Kleine Schule*, 75.

opterećenom nedokidivom krivnjom neistine, kreće k istini, koja se pokreće njime kao onim koji postoji, kao u neku ruku "političkim čimbenikom". Za Jaspersa donosi stoga upravo situacijom vezano "političko ophođenje", koje bi jedino željela odstraniti i dokinuti predodžba "utopijske idealnosti" a koju Jaspers dakako odbacuje - "krajnju napetost pojave mogućega postojanja u tubitku".⁷

POLITIKA KAO OZBILJENJE ČOVJEČNOSTI

Ni politizirajuća, ni politizirana filozofija

Da je ovaj nacrt "političke filozofije" - koji kulminira u kasnoj Jaspers-ovoj rečenici "filozofija je po sebi politička. Jer ona ohrabruje slobodu, živi jedino u slobodi i djeluje jedino u slobodi"⁸ - rezultat bolnih iskustava, postaje jasno kada se promotri Jaspersov životni razvoj i duhovni nastanak. Prvotno, po temeljnom stavu do 1914. godine izričito "posve apolitičan", stavljao je "razmišljanje na mjesto čina".⁹ Pomiruje se s politikom jer ga ne pritišće. Tek Max Weber i neka politički relevantna iskustva ga¹⁰ potiču na nepovjerenje prema neprozirnom političkom procesu, koji političkoj zbilji oduzima slobodu. Kad je prevladao bojazan i počinje govoriti o političkome na temelju duhovno-čudorednoga tubitka - "apolitika je neuspjeh onoga koji ne mora znati što hoće, jer ne želi ništa drugo nego sebe ozbiljiti u svome samobitku bez svijeta"¹¹ - približuje se 1913. godina, koja ga doduše ne prisiljava da učini neko djelo ili kaže neku riječ "za koje ne bi mogao odgovarati", ali ga prisiljava na "pasivnost punu krivnje".¹²

Onemogućen kroničnom bolešću da sudjeluje u aktivnoj politici, nastoji od 1945. godine dosljedno bistriti čudoredne pretpostavke politike i njezine realne uvjete te se "orijentirati prema anticipiranome stajalištu svjetskoga građanina".¹³ On za sebe ponovno otkriva dvotisućljetni uvid: "Nema filozofije bez politike niti političkih posljedica. Nema velike filozofije bez političkoga mišljenja... Od Platona do Kanta i do Hegela i Kierkegaarda i Nietzschea ide velika politika filozofa. Ono što filozofija jest, pokazuje u svojoj političkoj pojavi". Kad Jaspers spoznaje da to "nije usputnost, već da ima središnje značenje", izjavljuje: "Tek mojom obuzetošću politikom

⁷Jaspers, *Philosophie*, Berlin, Göttingen, Heidelberg, 1948.(2), 383.

⁸Jaspers (Schilpp), *Antwort*, 828.

⁹Jaspers (Schilpp), 42, 41.

¹⁰Usp. Richard Wisser, *Vom Vorrang der Freiheit*. Jaspers daje upute u tekstu "Der Philosoph in der Politik. Aus einem Gespräch mit François Bondy", u: *Der Monat*, 15. god., sv. 175, Berlin, 1962./63., 22-29.

¹¹Jasper, *Die geistige Situation der Zeit* (1931.), Berlin, 1949., 92.

¹²Jaspers (Schilpp), 50.

¹³Jaspers (Schilpp), 56.

dospjela je moja filozofija do pune svijesti sve do temelja i metafizike". Od tada Jaspers propituje svakoga filozofa glede njegova političkog mišljenja te se i sam svrstava u "veličanstvenu, časnu i djelotvornu liniju"¹⁴ toga političkoga mišljenja kroz povijest filozofskoga duha: on postaje političkim piscem.

Dakako, izraz "filozofija politike", koji smo višestruko upotrijebili, i još više oznaka "politička filozofija" čine se opterećenim jer su u prošlosti zlorabljani i izobličeni. Odavle postaje razumljivim stav Jaspersove učenice Hannah Arendt, koja ističe: "Želim gledati politiku u neku ruku očima nepomučenom filozofijom".¹⁵ Ali se opterećenim mogu smatrati i naslovi "politička znanost" i "politička teorija".¹⁶ Natuknica "filozofija politike", koja ne misli politiziranu filozofiju, i lozinka "politička filozofija", koja ne mora značiti politizirajuću filozofiju, upozoravaju, međutim, na nešto važno, na što je uputio Jürgen von Kempki.¹⁷ Prema njemu, ne posjedujemo u Njemačkoj, za razliku od duge tradicije u anglosaksonskim zemljama, još pravu filozofiju politike. Kao što je u nas dugo država bila subjekt politike, koje su se, prema tome, prihvatili filozofija države i prava, tako su u Francuskoj respektirane pretežito socijalne, snage kao subjekt politike u socijalnoj filozofiji. Dok je, primjerice, u Engleskoj oboje uzeto kao konkretan začetak za "filozofiju politike", ostala su u drugim zemljama otvorena pitanja: Kako filozofija države udovoljava socijalnim snagama i zar nisu država i pravo ipak više nego puka sredstva socijalnih snaga? Shvati li se "filozofija politike" kao prikladan odgovor na oba ta pitanja, tada se pokazuje da se Jaspers ne bavi sustavnom "filozofijom politike", već hoće poticati političku rasudnu moć; a ne razvija dogmatsku aksiomatiku, već bi osvjetljavanjem političke svijesti želio bistrinu mjerila; da ne nudi doktrine, već hoće pokrenuti način mišljenja. Jaspers je "filozof u politici",¹⁸ kojemu politika nije "područje s vlastitim zakonima, posebno i razgraničeno", nego

¹⁴Jaspers (Schilpp), 56 i sl.

¹⁵Hannah Arendt, "Was bleibt? Es bleibt die Muttersprache", u: Günther Gaus, *Zur Person, Porträts in Frage und Antwort*, München, 1964., 16; usp. 25.

¹⁶Zanimljiv je opis situacije Otta Friedricha Bollnowa iz 1933.: "Politische Wissenschaft und politische Universität. Ein Bericht über die Lage", u: *Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbildung*, uredili Heinrich Weinstock, Ernst Wilmanns, Eduard Schön, 9. god., Leipzig i Berlin, 1933., 486-494. On se zalaže za opsežni pojam političkoga Helmutha Plessnera (*Macht und menschliche Natur*, Berlin, 1931.), jer se moć (jezično prvotno isto što i "mogućnost", i to ne u smislu pukoga "moći se dogoditi", usp. Grimmov rječnik) spoznaje kao povijesna produktivnost, 488 sl.

¹⁷Jürgen v. Kempki, "Philosophie der Politik", u: *Die Philosophie im 20. Jahrhundert. Eine enzyklopädische Darstellung ihrer Geschichte, Disziplinen und Aufgaben*, uredio Franz Heinemann, Stuttgart, 1963., 2. pregledano i prošireno izdanje, 518 i d.

¹⁸Usp. bilj. 10: *Der Monat*, 22.

opsežno polje snaga, na kojemu nastupa "čitav čovjek", prema tome i čitav filozof.¹⁹

To je razlog i za Jaspersov hod u "javnost", za činjenicu da se ekspozirao i nit svoga političkoga mišljenja uveo u tkivo političkoga života. On, zna, kako je to Hannah Arendt jednom izrazila: "Humanost se ne dobiva nikad u samoći i nikad time što netko svoje djelo predaje javnosti. Samo tko svoj život i svoju osobu ponese u rizik javnosti, može doseći humanost".²⁰ Za Jaspersa nije tipično ono što mnogi njegovi politički kritičari ponavljaju kao opće mjesto: prebrzo apostrofirana i sarkastično ironizirana tzv. bazelska filozofska ćelija u kemijski čistoj idealnoj državi. Za njega je, štoviše, karakterističan "rizik javnosti", kojim se on, svjestan da "je maksimalna javnost nužna za istinu", izručuje javnosti. "Ako je čovjek učinio korak, nije više isti kao prije".²¹ Jaspers povlači konzekvencije iz dvaju iskustava: jednom iz onoga da politika postaje loša a čovjek "krhak" ako se osoba i politika odvajaju jedna od druge, i drugi put iz onoga da se u "gledanju" političkoga čovjeka vidi nešto od vrijednosti njegova političkog djelovanja.²² Za Jaspersa ne postoje područja morala, naspram kojemu bi bila druga područja koja mu ne bi bila primjerena. Tko "moralizira", reducira i tko "politizira", također reducira. Žrtva je obaju redukcija ono najvažnije, odnos napetosti između filozofije i politike, "konstelacija filozofije i politike", koja je tako bitna "da se može reći: kad nedostaje jedno, nije ni drugo tu".²³

Odnose li se na tezu prožimanja filozofije i politike, većina se očitovanja kritike Jaspersova načina mišljenja može tumačiti kao svjesne ili nesvjesne pothvate da se visoki napon toga odnosa priguši pa i eliminira, ili pak kao nastojanja da se po Jaspersu utvrđenoj koincidenciji između filozofskog i političkoga načina mišljenja²⁴ oduzme živac.²⁵ Prema Jaspersu, bolje filozofiranje donosi političko bolje, bolje političko ponašanje donosi manje konfuznu filozofiju. Kome načelno pitanje uzajamne upućenosti filozofije i politike nije postalo problemom, taj će teško shvatiti pravo razumijevanje Jaspersa. Za njega upravo ne postoji filozofija koja bi bila bez političkih konzekvencija, ali niti politika koja može izbjeći osvjetljavanje u njoj djelatne filozofije ili filozofskih predodžaba. Već citirana rečenica "ono što je filozofija, to ona pokazuje u svojoj političkoj pojavi"²⁶ može se i

¹⁹Jaspers, *Antwort. Zur Kritik meiner Schrift "Wohin treibt die Bundesrepublik?"*, München, 1967., 13; dalje citirano kao *Antwort zur Kritik*.

²⁰Arendt, *Was bleibt?*, 31.

²¹Jaspers, *Kleine Schule*, poglavlje IX: Öffentlichkeit (110-123), 121, 113, 122.

²²Jaspers, *Antwort zur Kritik*, 13.

²³Jaspers, *Antwort zur Kritik*, 208.

²⁴Jaspers: "Način mišljenja filozofiranja i način mišljenja u politici koincidiraju", u: *Eichholz-Interview*, v. bilj. 48. U *Antwort zur Kritik* Jaspers piše "podudaraju se", 207.

²⁵Usp. Richard Wisser, "In Politik verstrickt? Karl Jaspers und seine politischen Kritiker", u: *Verantwortung im Wandel der Zeit*, Mainz, 1967.

²⁶Jaspers (Schilpp), 57.

okrenuti: "Na političkoj pojavi može se odčitati kakva neizrečena, sakrivena filozofija ili nefilozofija djeluje u toj glavi i srcu".²⁷ Iz obiju rečenica proizlazi za Jaspersa zahtjev: "Trebalo bi da se susretnu filozofija i politika".²⁸

Jaspers je u svome odgovoru na kritiku, u knjizi "Wohin treibt die Bundesrepublik?" istražio dublje razloge protivništva i sažeo ih u formulaciji "političko mišljenje bez filozofije". Ona sadrži u bitnome predodžbe da se (1.) politika ne svodi jedino na čudoredne poticaje, da (2.) Jaspersovo nastojanje za istinom u riziku javnosti "ništa ne pomaže", da se ono (3.) od naroda ne može ni očekivati i da se (4.) uopće mora čuvati od prijedloga da bi svi trebali postati filozofi po milosti Jaspersovoj.²⁹ Jaspers razjašnjava, sa svoje strane, da se ovdje predmetno-empirijsko i partikularno spoznavanje zabludom (1.) izigrava na račun "apcliranja što iz čudorednih poticaja slobode zahvaća cijeloga čovjeka", da se (2.) politika kao "trajna zaklada" ne smije pobrkati s tobože ljekovitom laži državnoga rezona, da (3.) "prikrivanje nepodnošljivo prividnoga" čovjeku oduzima njegove mogućnosti i time ga u neku ruku ubija i da je (4.) zabluda profesora filozofije smatrati već filozofom i čovjeku što filozofira ipak kao čovjeku odreći mogućnost da uz upute filozofa dođe do veće jasnoće.³⁰

Puki političar predstavlja "svoju" politiku kao pravu politiku. Važno je poglavito oštriti pogled da čovjek spozna razliku između pukoga političara i, kako to Jaspers kaže, pravoga državnika. Puki političari nastoje svoje djelovanje "pretvoriti dokraja u proračunljivo; slijediti i protiv vlastitoga uvida čovjeka s javnim prestižem;... prikrivati ekstremno,... učiniti životnim sadržajem užitak u pogonu, držati se mjesta samo da bi se bilo prisutno pri tome miješanju mutne i stajace vode". Oni su skloni tome da "uživaju u važnosti svojih pozicija; da daju prednost taštini pred stvarnošću;... da u varavoj samodopadnosti sebi dopuste jezik moći bez faktične moći; da budu u potrazi za djelotvornom sofistikom; da smatraju dostatnom razumljivost bez uma".³¹ Spretnost njihovih laktova u prolaženju nadmašuje jedino vitalna brutalnost koju znaju upotrijebiti u danom slučaju radi napredovanja.

Njihova stalno nasmijana, dobrobit obćavajuća lica prikrivaju iza žovijalnosti neozbiljnost onoga koji se, ulovljen u laži ili gluposti, umjesto da bude utučen, počinje čak smijati kao da nije ništa. Puki političari "uživaju u svojoj vidljivosti" i brkaju faktičnu moć djelovanja s "taštım produciranjem".

Političari "vitalnoga zamaha" među njima smatraju narod manipulantom masom i njihov nastup djeluje kao da je upravljan samodisciplinom jedino

²⁷Jaspers, *Antwort zur Kritik*, 207.

²⁸Jaspers, *Die Atombombe und die Zukunft des Menschen. Politisches Bewußtsein in unserer Zeit*, München, 1958, 7; dalje citirano kao *Atombombe*.

²⁹Jaspers, *Antwort zur Kritik*, 8.

³⁰Jaspers, *Antwort zur Kritik*, 203, 206, 207, 208.

³¹Jaspers, *Hoffnung und Sorge. Schriften zur deutschen Politik 1945-1965*, München, 1965., 23; dalje citirano kao *Hoffnung*.

na moć bez zapreke, kao onaj "pibranih tigrova".³² "Uključeni u pogon" među pukim političarima ne postižu, naprotiv, ništa, jer se zadovoljavaju time "da nastavljaju", "da sukaskaju" u hodu stvari i zapravo ništa ne čine nego "se neprestano kaotično nečim bave" i onim što smatraju djelovanjem je "pisanje povijesti u živom pijesku".³³ Kod pukoga se političara, prema tome, perspektive iskrivljuju: nametljivi motivi dolaze na mjesto poretka bitnoga, djelotvorne parole nadomještaju vjernost konkretno nužnome, pojačana radinost prikriva zbiljsko dangubljenje. Bilo u detalju ili u velikome potezu, strah pred odgovornošću bira "galvanizirani pogon"; od kojega se očekuje da će on već sam dovesti stvari u red. Jaspers ne slika ovdje nikakvu izmišljenu sliku, niti iskarikirano lice, izobličeno mržnjom ili polemikom, nego opisuje crte iz fizionomije koje se ne mogu previdjeti, ali ni proizvoljno unijeti u lica.

Logika se tih političara doima konfuznom, ali je ipak dosljedna, sve dok jedan kod drugoga može računati s osrednošću, kakvu sam donosi. Puki političar "čini se da hoće jer drugi hoće, jer misli da oni hoće i jer se orijentira prema onima koji sami ne znaju što hoće. Nitko zapravo neće a svi hoće, jer svi misle da drugi hoće".³⁴ Ali ono po čemu je puki političar tako opasan nije toliko to što on kao radin vučč uzde političkoga i prepušta se političkome ili da kao brutalan previše priteže uzde i sve upreže u svoja kola. Smrtonosno je što on sve i svakoga - dakle i ljude i ideje, uvjerenja i ponašanja - čini predmetom ne samo *politike* već *svoje* politike. Situacije i ljudi, danosti i zadanosti ne doživljavaju se više kao oni sami; oni nemaju zadovoljstina u ozbiljnosti pravedne procjene svoje vlastitosti i u poštenju suda što se trudi oko njihove istine. Sve i svatko propituje se jedino još u pogledu svoje političke djelotvornosti s kojom se mora računati i koja se može upotrijebiti. Kad se politika predstavlja kao ono apsolutno ljudske zbilje, kada je sve politizirano i Machiavellijevo analitičko političko mišljenje otklizne u nepromišljeni makjavelizam, koji bi želio prisiliti moral i pravo, istinu i ljubav, postojanje i transcenciju, čovjeka i Boga da su na usluzi političkome totalitarizmu ili mu koriste, tada s "nadpolitičkim" nestaje uporište za pravoga političara, za, kako ga Jaspers naziva, umnoga državnika.³⁵

Ideja umnoga državnika

Ako je puki političar upravo zlouporabom nadpolitičkoga u svrhu "vlastite politike", bilo klerikalne ili svjetske politike, sam diskreditirao ugled političkoga i na taj način vlastoručno proizveo tri svuda poznata, zatajujuća i sebe zatajujuća osnovna držanja prema političkome; *ne* želim, zbog svoje "čistoće", *sudjelovati* u hodu nesreće, ili pak: želim, šta bilo da bilo, *biti prisutan*, ili konačno: "prkosim iz svoje nezavisnosti" i propadam, doduše besmisleno, ipak "iznutra neovisan"³⁶ - državnika odlikuje upravo

³²Jaspers, *Atombombe*, 328.

³³Jaspers, *Atombombe*, 329.

³⁴Jaspers, *Atombombe*, 329.

³⁵Jaspers, *Atombombe*, 343 i d.

³⁶Jaspers, *Atombombe*, 476 i d.

smisao za nadpolitičko, za čudorednu ideju i požrtvovnost ljudi. "Političko mišljenje što se ograničava na svoju vlastitu zakonitost bespomoćno je u svakom stanju dospjelome do krajnosti. To tobože realističko mišljenje je prikriivanje u kojem sam čovjek biva zaboravljen, ne drugačije nego, obratno, načini mišljenja, koji u iluzijama zaboravljaju realnost puke naravi čovjeka".³⁷ Pravi političar ne samo što osjeća; on, štoviše, zna da je etos "pretpostavka" ostajanja na životu čovječanstva³⁸ i da se, nasuprot manipuliranosti političkoga, "ne može planirati" i on se ne samo upravlja prema tome nego je i usmjeren na to. On ne samo što računa s nadpolitičkim porijeklom požrtvovnosti u nastojanju za slobodom i pravdošću, već i računa *na* njega i respektira ga, ne učinivši ga stoga sredstvom politike, njegove odlučne političke posljedice.³⁹

Državnik kao pojam pravoga političara pazi na to da nadpolitičko ostaje neovisno o politici, ali u napetosti prema njoj i da se ono ne ubije ni politiziranjem ni pokušajem političkoga radikalnog liječenja i nasilnoga realiziranja. Ali istodobno bdije nad time da se respektiranjem ovisnosti političkoga o nadpolitičkome spriječi tako reći izokretanje politike u pogrešnu apsolutizaciju politike i da se često podmetnut kao vječni tzv. prirodni zakon politike prozre kao ideologija.

Državnik ima svagda pred očima da često nije riječ o njegovoj vlastitoj glavi, nego "životnoj sudbini" svih.⁴⁰ Ljudi ga mogu dovesti u napast pokornošću zato što misle da će on sve "već učiniti" ili zahvalnošću na tome što on za sve misli i djeluje. Ili ga mogu rasrditi ako mu natovare svoje vlastito "samoskrivljeno nezadovoljstvo sa sobom i svijetom". Ali državnik, kako ga Jaspers oblikuje u svome opisu ideje umnoga državnika, nije "lovac na štakore iz Hamelna", usporediv s "dvojnikom državnika", već "Mojsije", "koji u pustinji pokazuje put".⁴¹ Državnik ne previda da u svakom čovjeku djeluju nerazum i proturazum; "on sebi ne može ljude izmisliti".⁴² Ali on se ne podčinjava kao puki političar tzv. javnome mnijenju kao fiksnoj veličini, koja se mora otkriti što točnijim anketama, već sam izaziva javno mnijenje, ali ga ne manipulira niti oktroira. On pogada pravi ton, govori jezikom koji bolje izražava unutarnje motive ljudi nego pričanje koje ne otkriva skrivenu, ali postojeću volju, nego je paralizira.⁴³

Pravi političar ne zahtijeva povjerenje, nego ga budi. Državnik ne mora iznositi zahtjev za povjerenjem, koji političari često i rado postavljaju, jer on stječe povjerenje. Upravo on zna da "je poklanjanje povjerenja često

³⁷Jaspers, *Atombombe*, 48; usp. 46-57.

³⁸Jaspers, *Atombombe*, 50.

³⁹Jaspers, *Atombombe*, 56 sl.

⁴⁰Jaspers, *Atombombe*, 326: "Periklo se više nije smijao otkako je postao državnik, znao svoju odgovornost i svaki dan morao se boriti za suglasnost Atenjana". Usp. Jaspers (Schilpp), 754.

⁴¹Jaspers, *Atombombe*, 333.

⁴²Jaspers, *Atombombe*, 331.

⁴³Jaspers, *Atombombe*, 330, 332.

udobnost ljudi bez misli, koji od sebe odbacuju ono što bi ih moglo potresti i žele mir, uvjereni da će to vlada već srediti".⁴⁴ Ali državnik nalazi pravi jezik i prema vani, pa čak prema totalitarizmu, a Jaspers to označava kao "duhovnu tvorevinu koja danas neposredno predstoji";⁴⁵ jezik, koji nije ni jezik tradicijske diplomacije dobrih manira niti jezik politike moći, koji u sebi krije posljednji rizik, te strpljivo i neprestano ali i ne vraćajući istom mjerom, razotkriva laž, ne nazivajući je izriječkom lažu.

Filozofija i politika trebaju se susresti zbog slobode. Kad Jaspers govori da bi se u državniku trebali susresti "duboko mišljenje i konkretno djelovanje",⁴⁶ koji su u zbilji većinom odvojeni, tada to zvuči kao podsjećanje na temeljnu rečenicu iz Platonove "Države", koja se nalazi u sredini toga djela o državi i govori o tome da se države neće oporaviti od zala i nevolja prije nego što "ili filozofi postanu kraljevi u državama ili... kraljevi i diktatori istinski i temeljito filozofiraju i dakle oboje se poklopi, državna vlast i filozofija".⁴⁷ Jaspers se dakako ne ubraja u utopiste koji se zaklinju ovom Platonovom rečenicom. On se radije drži Immanuela Kanta, koji je govorio o tome da ovo stanje ne treba ni očekivati, a "niti željeti", i to stoga "jer posjedovanje vlasti kvari slobodni sud uma". Jaspers ne samo što poznaje razliku između pukog političara i državnika nego i ističe različitost državnika i filozofa. On se u svojoj političkoj filozofiji rukovodi Kantovim uvidom: "Da kraljevi ili kraljevski... narodi ne dozvole iščeznuće ili ušutkivanje filozofa, već dopuštaju da javno govore, to je oboma neopodnožno za osvjetljavanje njihova posla. Kako je ova klasa po svojoj naravi nesposobna za potajno organiziranje i kovanje zavjere, to otpada sumnja u nju da bi se mogla baviti bilo kakvom propagandom".⁴⁸

Upravo zato što se Jaspers pod Kantovim utjecajem ničim ne zavarava u pogledu čovjekove vrste i ostaje realističan, pa se ni utopijski ne zanosi kasnijim čovjekom budućnosti, niti očajava pesimistički nad čovjekom sadašnjosti, on ništa ne prepušta povijesti, ni onoj kako je vidi Hegel, ni onoj kako je razumije Marx. Može filozof postavljati načela, a političar programe; može jedan usmjeravati pogled na trajnije smjernice u vremenu, na kriterije, a drugi na dan i sat te mjere koje valja poduzeti, čovjek je kao čovjek ne samo političko nego i filozofsko biće. Ali to znači da političar i filozof nisu u odnosu razdvojenosti, već u odnosu različitosti, i da ne smiju tek u dalekoj budućnosti korelirati, kao paralele koje se

⁴⁴Jaspers, *Atombombe*, 335.

⁴⁵Jaspers, *Atombombe*, 337.

⁴⁶Jaspers, *Atombombe*, 7.

⁴⁷Platon, *Država*, Knjiga V, 473 cd.

⁴⁸Immanuel Kant, *Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer Entwurf*. (Werke in sechs Bänden. Herausgegeben von Wilhelm Weischedel, Bd. VI, 228). Usp. *Atombombe*, 456; *Kleine Schule*, 116. Vidi također: "Fragen an Karl Jaspers. Wie kommen Sie zu Ihrem Urteil, Herr Professor?", ekskluzivni intervju u listu *Münchner Merkur* Arminu Eichholzu, *Münchner Merkur*, 16-17. 6. 1966.: "Kod Platona... čitavo pučanstvo ne zna ništa o tome, mora slušati i njime se vlada. Ali mi smo se povjerali mogućnosti da, polazeći od narodâ, gradimo s narodima države, koje se nazivaju demokratskim. U Platona je moguća jedino diktatura".

presijecaju u beskonačnosti, već da se zbog čovjekove biti obvezuju uzajamno i u svakome trenutku. "Odgovornost je djelatnoga političkog čovjeka u svagda jedinstvenoj situaciji"⁴⁹ isto tako neotuđiva kao zadatak političke filozofije da određuje obzora političkih slika svijeta i da ih proširuje.

Odgovornost filozofa i političkoga pisca za nepredvidiv učinak misli razlikuje se od odgovornosti državnika za učinak njegovog djelovanja vezan za položaj i situaciju. Ali svagdašnji nedostatak ne bi ih trebao razdvajati, nego spajati. "Državnik mora moći šutjeti, filozof treba govoriti bez ograničenja. Državnik ne može svoj cilj postići bez kompromisa, filozof ih ne smije prikrivati... Filozof svoje političke misli misli po svome biću u miru... Državniku je neizmerno teško ako hoće biti istinit, a u toj situaciji to, čini se, još ne može". Ali upravo činjenica da filozof ne djeluje a državnik silom prilika svoje mišljenje ograničava na najbliže, čini Jaspersov temeljni zahtjev političke filozofije tako hitnim i značajnim: "Filozofija i politika trebaju se susresti"⁵⁰, i to ne zbog totalitarizma, već zbog slobode.

To, međutim, njemu ne znači ne osvrtni se na razliku prema aktivnome političaru, previdjeti njegove teške probleme i brkati njegov supstancijalni rizik s vlastitim, koji se sastoji najviše u gubitku javnoga prestiža.⁵¹ Ali to, također, ne znači zanemariti i prešutjeti da puki političari među njima kao "tajni protivnici procesa prosvjećivanja, sazrijevanja stanovništva", jedino onda vjeruju političkim piscima kad su dosadni i bez odjeka i u "glavama i srcima mogućih birača" ne "puštaju korijenje".⁵² I aktivni političari pišu. Ali njihovi spisi moraju pridobivati za njih, pa mnogi naginju tome da i spise političkih pisaca cijene jedino po njihovoj podobnosti, po tome služe li propagandistički ili štete njihovim ciljevima.

Neovisnost političkih pisaca ne teži za pukom agitacijom za ili protiv nekoga izbora, odluke dnevne politike. Ali pokazujući "što jest, što je

⁴⁹Jaspers (Schilpp), 754.

⁵⁰Jaspers, *Hoffnung*, 282; *Atombombe*, 7.

⁵¹Jaspers, *Wohin treibt die Bundesrepublik? Tatsachen, Gefahren, Chancen*, München, 1966, 6. Usp. o ovoj knjizi kritiku Bernharda Vogela, koja nastoji biti objektivna: "Unbehagen an der Bundesrepublik. Kritische Bemerkungen zu Karl Jaspers", u: *Civitas. Jb. für christl. Gesellschaftsordnung*, V, Mannheim, 1966. (231-247). Vogel, kojemu je Jaspersova knjiga "uvelike izraz generacijskoga problema" (239) i koji kod Jaspersa ističe i "nedostatak teorijskoga razumijevanja za način djelovanja parlamentarnoga sustava vladanja" (237 sl.) i jednoga "jedinog pogleda na bonsku scenu, u zbilju njemačkoga (...) parlamenta" (242), ipak rezimira: "Sva, koliko god opravdana, kritika nepolitičkih i mnogostruko nestručnih Jaspersovih razmišljanja ne bi trebalo da odvraća pažnju od iskrene autorove brige za stanje i daljnji put Savezne Republike" (247). Usp. također: Thilo Castner, "Politik und Moral bei Karl Jaspers. Entgegnung zu Bernhard Sutors Aufsatz 'Existenzphilosophie und Politik'" i Bernhard Sutor, "Politik und Moral bei Karl Jaspers. Antwort auf Thilo Castners Kritik an meinem Aufsatz 'Existenzphilosophie und Politik'", u: *Beilage zur Wochenzeitung das Parlament*, B 29/67, 19. 7. 1967., 14-22.

⁵²Jaspers, *Hoffnung*, 367.

moguće i što nije moguće, kako se političko događanje faktički odvija”,⁵³ oslanja se na svakoga pojedinca, kojega nastoji osvijestiti kako nije presudno mišljenje izraženo glasovanjem, već da, na kraju krajeva, budućnost ovisi o odgovornosti svakoga pojedinca.⁵⁴ S obzirom na koncentraciju snaga i konstelaciju moći političkoga života to može zvučati bombastično i izvan stvarnosti, ali to je uvid od kojega je, umjesto tobože nužno pokrenutog kotača povijesti i političkog događanja, opet na vidiku *sloboda* i može se uzeti kao zadatak, i u globalu i u detalju.

Preko probuđene političke svijesti o odgovornosti, koja se ne smije porbrkati s pukom stranačkom pripadnošću, ali ni iscrpiti se u protivljenju stranačkome biću, moć prosuđivanja, ojačana “osvjetljavanjem”, može prodrijeti do “odgovornosti za istinu, neograničena obzirima i svrhama”.⁵⁵ Aktivni političari govore o sebi i svojim ciljevima, politički pisci o istinitome u tome; jedni žele pristaše, drugi nasljednike; jedni objavljuju programe, drugi “kreiraju ideje iz kojih nastaju mjerila”.⁵⁶ Da ne moraju biti suprotstavljeni, da politička revolucija može biti povezana s “revolucijom načina mišljenja” (Kant), to želi kazati upravo Jaspersovo već navedeno načelo: “Filozofija i politika trebaju se susresti”. On to ne misli pragmatički, nego načelno. Jaspers cijeni političko ophođenje, kao možda najizvršniji oblik pravoga samoozbiljenja, jer ga prožima njemu stran poticaj: “Nedokidivo, neizbježnom krivicom neistine opterećeno političko ophođenje, vezano je za bitak transcendencije”.

Takav način gledanja može se činiti patetičnim. Ako se on zapašta ili guši, politikom se ubija, njegov najdublji živac; jer Jaspersu transcendencija nije sadržaj znanja što posreduje apsolutnu sigurnost i objektivnu oslonac, nego ono što postojanju daje u situaciji “čvrstinu”.⁵⁷ Tu je pravi oslonac, koji dakako nije srodan s uobičajeno ponuđenim osiguranjima i stabilizatorima. “Čovjek koji se oslobada ima samo jedan jedini oslonac, transcendenciju, a ova ne govori jednoznačno ni kroz jednu instanciju u svijetu, ni kroz jednu isključivo, ni kroz kakvu objavu za sve zauvijek, već samo kroz slobodu samu i ono što joj se pokazuje”. Ono što presudno obilježava Jaspersovu filozofiju jest to što ona potiče mišljenja i svakoga sučeljava s njegovom slobodom, “u kojoj on ima svoju neprenosivu odgovornost”.⁵⁸

⁵³Jaspers, *Hoffnung*, 368.

⁵⁴Jaspers (Schilpp), 56; *Atombombe*, 324.

⁵⁵Jasper, *Hoffnung*, 369.

⁵⁶Jaspers, *Hoffnung*, 368.

⁵⁷Jaspers, *Philosophie*, 383, 677.

⁵⁸Jaspers (Schilpp), 828.

Najbolja je politika čovjeka dostojna politika

Političke se ideje ne mogu odjednom ozbiljiti. Ali to ništa ne kazuje protiv toga da ih politički mislioci moraju *kreirati*. Politički programi služe ozbiljenju kao predložak, ali ne smiju se smatrati samom zbiljom. "Zato je put strpljenja i kompromisa uz beskompromisnost u idejama jedina mogućnost graditeljskoga političkog djelovanja".⁵⁹ S obzirom na tzv. realnu politiku prodavanu kao nenadmašivo umnu i na tzv. politički realizam pukih političara, može djelovati neumno spoznaja da su upravo veliki politički mislioci priznali nadpolitičkome, normi, najvišim mogućnostima i stvaralačkoj slobodi⁶⁰ rang i ulogu, a ne instrumentalnost i korisnost u politici. Ali tko budno prati politički život ili vještom rukom vodi, može iz dana u dan ovo iskusiti: Ne valja se pouzdavati u spretne i lukave poteze, ni u strategiju i taktiku, ni u dogovore i nagovore, ni u lukavosti i finese, ni u hod stvari u detalju i povijesti u globalu, već jedino u svim ljudima upućeni i od državnika i političkoga pisca prihvaćeni "bezuvjetni postulat istine. Slijediti nju bit će zadugo i najbolja politika i, ako sve propadne, ipak politika dostojna čovjeka".⁶¹

"Otrovom" za slobodu postaje "politika udobnosti", koja dilatorno tretiranje neriješenih problema smatra političkom mudrošću i utvara si da je lukava, jer si priuštuje "povezivanje uljudno posredujućih pregovora, ljubaznoga humora, zadovoljavanja taština, stvaranje raspoloženja, pronalaženje ujedinjujućih ali praznih fraza, spretnih manipulacija", jer brka idealno prakticiranje formalne demokracije s idejom demokracije.⁶² "Izvanrednim stanjem" posebne vrste postaje "politika inata", koja političku slobodu uživa kao samorazumljivu,⁶³ postavlja si pogrešne ciljeve, "prkosi" neispunjivim zahtjevima, poziva se na "neutemeljene pravne zahtjeve", daje prednost "daljem petljanju u mutnom, nečistom zraku, koji ispunjava zrakoprazni prostor naše političke svijesti", pred "načelnim obratom" i, na kraju krajeva, živi jedino "od vladanja, ne od vlastitoga djelovanja".⁶⁴

Zato bi valjalo poželjeti manje suprotstavljanja Jaspersu nego susretanja s njim. Ovo mislimo doslovno: susretanje znači ići s nekim čovjekom, ali ne slijediti ga u svemu. Jer, kao što osobitost Jaspersova filozofiranja svakoga prisiljava na odluku u konkretnoj situaciji, tako i njegovo političko mišljenje poziva da se izide iz šablone i klišeja, iz deklaracija, i suoči se s ozbiljnošću pitanja koja samo kratkovidni smatraju već odlučnim. Ali, odgovori su, po Jaspersu, jedino mogući ako se politika ne izigrava moralom a teorija praksom, već ako umjesto uzrujanosti vlastite volje dolazi nemir uma, koji iz "koincidencije" načina mišljenja filozofije i politike

⁵⁹Jaspers (Schilpp), 754.

⁶⁰Jaspers, *Atombombe*, 346 sl.

⁶¹Jaspers, *Hoffnung*, 282.

⁶²Jaspers, *Freiheit und Wiedervereinigung. Über Aufgaben deutscher Politik*, München, 1960., 103.

⁶³Jaspers, *Freiheit*, 36 i sl.

⁶⁴Jaspers, *Wohin?*, 279, 280, 258.

u svakoj konkretnoj situaciji iznova pita može li se odgovarati za odgovore ili ne. Jer, nemamo, niti trebamo, vrijeme koje je nužno Platonovoj idealnoj državi za moguće ozbiljenje. To je upravo Jaspers spoznao: "Za nas to može značiti: odmah".⁶⁵ Zbog toga um ne smije čekati, nego mora odmah, u svakom prostoru, u najmanjem opsegu, tražiti svoje ozbiljenje".⁶⁶

Nepromišljenost, kojom se Jaspersova karakteriziranja, poglavito samodopadnim upućivanjem na očite pogreške ili nesporazume, odbijaju kao "nepromišljenost" jednoga "filozofa", ne služi ni stvari ni osobama, to znači duhu Savezne Republike. Kako bi se izašlo iz današnje slijepe ulice, koju mnogi ne prepoznaju kao takvu, nužan je, po Jaspersu, "korjenit obrat" "muškaraca", i to svakoga na svome položaju i mjestu. "Muškarac, time mislim na čovjeka, koji se može usuditi da bude otvoren, koji govori vjerodostojno, koji se ne uklanja, ne izbjegava; koji djeluje jednostavno i uvjerljivo; koji brani sebe i svoju stvar; koji pod snagom velike stvari, istovjetan s njom, bez taštine, ali velikom ambicijom, stječe onu pouzdanost koja se drži i pred katastrofom; koji ima sigurnu moć prosudbe i u trenutku opasnosti; koji ima smionost u velikoj promišljenosti; koji poznaje strah slobode; koji ne rabi neotmjena sredstva."⁶⁷ Tko ovakvu karakterizaciju pravoga političara smatra "filozofijom", a ne neizbježnim ciljem prvotno "političkoga" ponašanja, taj ne odaje uvjerljivo razumijevanje politike i ne smije se začuditi ako mu nakratko ili zadugo nestane sljedbeništva.

S njemačkog preveo:

Tomislav Martinović

⁶⁵Jaspers, *Wohin?*, 186.

⁶⁶Jaspers, *Atombombe*, 457.

⁶⁷Jaspers, *Wohin?*, 117.

Richard Wisser

*POLITICS AS THE REALIZATION OF HUMANENESS.
JASPERS' CRITIQUE OF POLITICAL FAILURES*

Summary

The author emphasizes the necessity of linking thought and action in order to avoid the dangers of calamitous abstractions of sheer philosophy and sheer politics. Only a tension between philosophy and politics can be fruitful both for philosophy and politics. Jaspers's political writings, the author thinks, are not an appendage of philosophy but its component part. Philosophy is political in itself because it exists and functions solely in freedom. Nevertheless, Jaspers is not an acolyte of Plato's thesis about rulers-philosophers but of Kant's demand that philosophers have the right to speak in public. A man as a man is not only a political but also a philosophical being whose freedom depends on the encounter of philosophy and politics. This does not mean to neglect the fact that philosophers and politicians are faced with a different set of tasks.